

SECTION XXIII. PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

DOI 10.36074/logos-29.10.2021.v2.21

ПСИХОЛОГІЯ МИСЛЕННЯ

Костюк Марина Іванівна

старший викладач

кафедри іноземних мов з курсом латинської мови та медичної термінології
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

Мазур Наталія Валентинівна

викладач

кафедри іноземних мов з курсом латинської мови та медичної термінології
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

УКРАЇНА

Аналізуються різні підходи до типології мислення, його видів. Визначаються особливості вияву мислення, функції, розглядаються внутрішні і зовнішні психологічні детермінанти.

Психологічний аналіз феномена людського мислення здійснюється постійно. Дослідники мислення упродовж багатьох років застосовували і різні способи, методи емпіричного вивчення, і формулювали концептуальні теоретичні моделі на основі отриманих результатів. Але, у зв'язку з тим, що погіршується природне та соціальне середовище життєдіяльності людини, стрімко прогресує техніка, розумова діяльність людини також змінюється. Тому психологічна наука і практика зобов'язана знаходити відповіді на питання, як мислить та повинна мислити сучасна людина і як можна дослідити, змінити, покращити її розумову діяльність у сучасних і подальших умовах її буденного життя та практичної, професійної, швидкозмінної діяльності.

У психології одним із перших виділено словесно-логічне мислення. Це мислення досі виділяється як один із основних, що характеризується використанням понять, логічних конструкцій, які функціонують на основі мови, мовних засобів [1]. Водночас виділяється наочно-дієве мислення, воно існує і у людей, і у вищих тварин, і систематично вивчалось такими ученими, як І. П. Павлов, В. Келер, Н. М. Ладигіна-Котс [7] та ін. Основна характеристика наочно-дієвого мислення відображена в назві: вирішення завдання здійснюється за допомогою реальної зміни ситуації за допомогою спостерігаючого рухового акту. У психології виділяється також як самостійний вид образне (чинаочно-образне) мислення. Функції образного мислення пов'язані з уявленням ситуацій і змінами в них [3].

Нині в психології переконливо продемонстровано, що ці три види мислення співіснують у дорослої людини і функціонують за вирішення різних завдань. Описана класифікація (трійка) не є єдиною.

У психологічній літературі використовується ще декілька «парних» класифікацій [6]. Наприклад, розрізняють теоретичне і практичне мислення за

типом вирішення завдань і зумовлених звідси структурних і динамічних особливостей.

Теоретичне мислення – це пізнання законів, правил. Теоретичне мислення найбільш послідовно вивчається в контексті психології наукової творчості [9]. Практичне мислення ґрунтовно проаналізовано психологом Б. М. Тепловим [3].

Є також відмінність між інтуїтивним і аналітичним (логічним) мисленням. Аналітичне мислення розгорнуте у часі, має чітко виражені етапи та значною мірою відображено у свідомості людини, яка мислить. Інтуїтивне мислення характеризується швидкістю протікання, відсутністю чітко виражених етапів, є мінімально усвідомленим/

Зарубіжні дослідники Г. Ліндсей, К. С. Халл, Р. Ф. Томпсон виділяють творче і критичне мислення, де творче – це мислення, результатом якого є відкриття принципово нового або удосконалення попереднього вирішення певного завдання [5]. Критичне ж мислення є перевіркою запропонованих рішень з метою визначення сфери їхнього можливого застосування. Творче мислення спрямоване на створення нових ідей, а критичне – виявляє їхні недоліки і дефекти.

Важливе розрізнення продуктивного і репродуктивного мислення. З. І. Калмикова базує цю відмінність на новизні отриманого в процесі розумової діяльності продукту щодо знань суб'єкта [2].

Дж. Брунер [1] поділяє мислення на розповідне і парадигматичне. Парадигматичне або логіко-наукове у максимально розгорнутому вигляді є ідеалом формальної, математичної системи опису і пояснення. Воно засноване на категоризації або концептуалізації і операціях, за допомогою яких категорії встановлюються, конкретизуються, ідеалізуються і пов'язуються для створення системи. Розповідне мислення пов'язане з людськими намірами, діями і наслідками. Розповідний спосіб мислення, як правило, локалізований в часі, тоді як парадигматичний – швидше позачасовий.

Сучасні психофізіологічні дослідження дозволили виділити типи мислення, які залежать від особливостей взаємодії і домінування півкуль головного мозку. В. С. Ротенберг [8] підкреслює, що експериментально встановлено, що з функціями лівої і правої півкуль у людини пов'язано два типи мислення: лівопівкульове і правопівкульове. Лівопівкульове мислення так організовує будь-який використовуваний матеріал (неважливо – вербальний або невербальний), що створюється однозначний контекст, який більш-менш однаково розуміється різними людьми. Основною відмінністю правопівкульового мислення (просторово-образного) є одномоментне встановлення численних зв'язків між предметами і явищами. Отож, обидва типи мислення відрізняються один від одного не якістю матеріалу, яким вони оперують, – вони протилежні один одному за принципом організації зв'язків між елементами цього матеріалу. Нині є прямі докази вирішального значення для творчості правопівкульового мислення, що створює специфічний просторово-образний контекст.

У цілому співвідношення між різними видами мислення недостатньо виявлені. Проте зрозуміло головне: терміном «мислення» в психології дослідники позначають якісно різні процеси. Тому Ю. К. Корнілов, Є. В. Драпак вважають [3], що в основі диференціації процесу мислення на окремі види повинен бути визначений, чітко усвідомлюваний, концептуалізований критерій. Такими детермінантами є: форма, в якій реалізується мислення, – дієва або образно-понятійна; вид діяльності –

навчальна, експериментальна або позанавчальна; спосіб освоєння дійсності – практичний, перетворювальний або науково-пізнавальний.

Психологічне вивчення мислення повинно спонукати нас до визначення цього феномена і його предмета, яке має, на думку О. К. Тихомірова [11], відображати мотивацію розумової діяльності, розрізняти між діяльністю, дією і операцією, як під час вивчення зовнішньопредметної практичної діяльності.

Список використаних джерел:

- [1] Брунер Д. (1990). Розповідне і парадигматичне мислення. Теорія установки і актуальні проблеми психології: статті. Тбілісі,
- [2] Калмикова З. І. (1981). Продуктивне мислення як основа навчання. Москва: Педагогіка,
- [3] Корнилов Ю. К. & Драпак Е. В. (2010). Практичне мислення: суб'єктна детермінація. Психологічний журнал. Москва.
- [4] Ладигіна-Котс Н. Н. (1965). Передумови людського мислення. Москва: Наука,
- [5] Линдсей Г., До. С. Халл & Р. Ф. Томпсон Творче і критичне мислення (1981). Хрестоматія по загальній психології: психологія мислення: статті. Москва,
- [6] Моляко В. А. (2007). Творча конструкторологія (пролегомени). Освіта України,
- [7] Павлов І. П. (1954) Обрані праці. Москва: Учпедгиз,
- [8] Пономарев Я. А. (2010). Психіка і інтуїція Москва: Аріс,
- [9] Теплов Б. М. (1985) Обрані праці: в 2-х т. Москва: Педагогіка,
- [10] Тихомиров О. Д. (1984). Психологія мислення: навчальний посібник Москва: Видавництво Московського університету.
- [11] Тихомиров О. Д. & Узнадзе Д. Н. (1990). Деякі проблеми розвитку загальнопсихологічної теорії. Теорія установки і актуальні проблеми психології: статті. – Тбілісі,